

L'Espirai espiritual Assaig sobre el sentit de la fe cristiana en la història d'Occident

Gabriel Magalhães

Escriptor, professor de la Universitat de Beira Interior, a Portugal,
i investigador del Centre d'Estudis Comparatistes de la Universitat
de Lisboa.

Per al Pare Joan Carles Elvira, amb admiració i amistat

No fa gaire vaig cometre l'excés de llegir de forma integral l'Alcorà.¹ La lectura ens permet ser moltes coses, molts llocs, moltes persones, i jo, en aquesta ocasió, em vaig disfressar de musulmà. Vestit amb la roba ritual, vaig fer moltes voltes a la Kaaba d'aquest llibre extraordinari. i el que més em va sorprendre van ser les conseqüències que cada una de les aleies, els versicles de l'Alcorà, han tingut en la vida dels països musulmans.

Diguem que, a les nacions islàmiques, la realitat és una còpia del que Mahoma va escriure. Una còpia, una fotocòpia viva. Tot, o gairebé tot el que veiem en països com l'Aràbia Saudita o el Pakistan o l'Afganistan neix de l'Alcorà. La gent viu escrivint cada dia un dictat que ha d'acompanyar, sense faltes d'ortografia, el text del profeta. Diríeu que el poder de la paraula sembla haver arribat al grau més imponent en l'Islam.

Pensant en tot això, se'm va acudir que un bon tema per a aquesta conferència de Montserrat seria intentar detectar què s'aplica dels Evangelis en l'Occident actual. Nosaltres també estem fotocopiant textos divins, en els gestos quotidians que fem? O, per enunciar la

1. En la traducció espanyola de Julio Cortés.

Res o gairebé res no és literalment evangèlic a l'Occident contemporani, però tot o gairebé tot ve dels mateixos Evangelis.

pregunta amb altres paraules: així com molts musulmans han desplegat una relació literal amb la seva arrel religiosa, quina és la mena de connexió que nosaltres hem mantingut amb les nostres bases cristianes?

Ja sé que cert pessimisme espiritual, molt de moda aquests darrers anys, afirmarà que no queda gaire res de l'esperit cristià en l'escuma postmoderna de la societat actual. En realitat, la conclusió a què he arribat, després de força reflexió, apunta cap a una realitat diferent: res o gairebé res no és literalment evangèlic a l'Occident contemporani, però tot o gairebé tot ve dels mateixos Evangelis.

El valor de la llibertat

Comencem pel valor de la llibertat. Un principi molt nostre, molt d'Occident, i que és també un dels gens de l'ADN cristià. De fet, Jesús, als Evangelis, sorgeix com algú que viu en llibertat i que allibera els altres. Una llibertat, fins i tot, escandalosa. Moltes de les històries que se'ns expliquen sobre Ell parteixen d'alguna mena de regla que no va complir per eixamplar les autopistes de la lliure elecció. Com sabem, no respectava la cotilla del dissabte jueu;² no exigia la pràctica de les purificacions rituals abans dels àpats;³ va perdonar, a més, una

2. Mateu, 12: 1-14. Les nostres cites del Nou Testament no tenen la pretensió d'indicar totes les fonts possibles d'una frase o d'un gest de Jesús. Com sabem, és freqüent que els evangelistes narrin uns mateixos episodis amb lleus matisos diferents. Entre les diverses possibilitats, n'eligirem només una, que servirà d'exemple. [Les citacions literals de la Bíblia han estat extretes de la traducció interconfessional, consultable a <http://www.bci.cat/>.]

3. Mateu, 15: 1-20.

Aquest desig de surar mentre som vius, aquestes ganes de voler clavar-li la tombarella al món a través de l'exercici de l'energia de la nostra llibertat: això és cristià.

dona adúltera, que la llei condemnava, clarament, a la lapidació.⁴ I, abans de morir, va donar la mà a un lladre, un lladre amb una pena ferma dictada pel sistema judicial de l'època, per endur-se'l amb Ell al Paradís.⁵

L'alliberament que porta Jesús es perfila, fins i tot, com una cosa molt més profunda que el catàleg d'aquests incompliments. En efecte, el fill de Maria supera amb els seus miracles les terribles estretors quotidianes: el pa, aquest pa que s'ha de guanyar amb la suor del rostre, es multiplica a les seves mans;⁶ guarint malalties espantoses, com la lepra,⁷ com la ceguesa,⁸ ens allibera del dolor: aquest dipòsit a terminis del nostre cos. I, per fi, venç la mort a través d'una Resurrecció⁹ que va canviar la història d'Occident, fent-hi esclatar una bomba de pura alegria, d'esperança infinita.

A partir d'aquest exemple d'absoluta llibertat, nosaltres, a l'Occident de matriu cristiana, confiem en les alquímies de la lliure elecció. El món romà, tan esclavista —de vegades, fins i tot tan brutalment inhumà—, no ens va ensenyar la llibertat. Tampoc no ho van fer els grecs, que eren, en alguns casos, lliures, però ambiguament lliures. Atenes, la cèlebre Atenes, va dissenyar una democràcia en què tot ho decidia un 10% de la població.¹⁰ En realitat, aquest desig de surar

4. Joan, 8: 1-11.

5. Lluc, 23: 39-43.

6. Marc, 6: 30-44.

7. Lluc, 17: 11-19.

8. Joan, 9: 1-41.

9. La Resurrecció és el final, la cúpula dels quatre Evangelis. En cadascun hi ha matissos, però també un tronc comú: un fet concret que viu i es manifesta en els textos dels evangelistes.

10. Maria Helena DA ROCHA PEREIRA, *Estudos de História da Cultura Clássica: Cultura*

mentre som vius, aquestes ganes de voler clavar-li la tombarella al món a través de l'exercici de l'energia de la nostra llibertat: això és cristià.

I així s'explica que altres indrets del món, on no hi ha aquest subsòl de llibertat, es deixin encadenar amb més freqüència. És, per exemple, el cas de la Xina, que ha inventat el que se'n podria dir una dictadura del progrés econòmic i del benestar general. O, amb una altra metàfora: els poders xinesos intenten crear el despotisme il·lustrat perfecte. Una mena d'etern *desarrollismo* franquista, sense transició a la vista. Una cosa que no es va poder fer a Europa perquè, en aquesta banda d'Occident, els dèspotes acaben essent superats pels hereus de la llibertat de Jesús.

Un altre exemple és el cas de l'anomenada Primavera àrab: nosaltres, amb la nostra mirada enamorada de la llibertat, hi vam veure una font d'on brollaven noves democràcies. En realitat es tractava de convulsions socials molt més complexes, que en alguns casos han derivat cap a aspres dictadures islàmiques. Cal dir que en el tauler d'escacs de la política àrab la llibertat cívica no és un valor absolut. I, una altra vegada, això és perquè les arrels espirituals de les nacions d'aquesta zona del món no són cristianes.

No voldria entrar aquí en la qüestió filosòfica de saber si l'ésser humà, en si mateix, tenint en compte la seva naturalesa profunda, desitja la llibertat i la busca instintivament. Potser la resposta és afirmativa. Però el que voldria plantejar és que, a Occident, aquesta ànsia, aquest projecte de ser lliures, que potser batega en tots els éssers humans, ha estat elevat al quadrat, elevat al cub per un passat cristià, el màxim protagonista del qual, Jesús, es presenta davant nostre com una alba de tota mena de llibertats.

Per tant, potser Jesús era un anarquista? La pregunta reflecteix un tòpic de les visions orgullosament «progressistes» del fill de Maria. És molt possible que aquest tema sorgís ja en vida del Messies, fins a tal punt va voler no ser respectuós amb la laberíntica normativa hebraica del seu temps. El més curiós és que Jesús devia adonar-se que aquesta qüestió flotava al seu voltant, perquè, de fet, hi va respondre, i amb

claredat: «No us penseu que he vingut a anul·lar els llibres de la Llei o dels Profetes; no he vingut a anul·lar-los sinó a dur-los a la plenitud».¹¹

Dur la llei a la plenitud

Com hem d'interpretar aquesta frase en boca de qui, amb tota evidència, no complia certs preceptes israelites? Com una contradicció interna del pensament de Jesús? Com un error en la transmissió d'aquestes paraules? En realitat, hi ha tres explicacions molt vàlides: una de pragmàtica, una altra de messiànica i, finalment, una última que ens ajuda a entendre el sentit de la llibertat cristiana i, de retop, el sentit de la llibertat en les societats occidentals.

Comencem pel pragmatisme. Quan sorgeix algú com Jesús, de perfil alliberador, nosaltres, els éssers humans, intentem aprofitar els horitzons tan amplis que ens obre per complir un dels vells somnis de la nostra lamentable egolatria: fer el que ens doni la gana. El Salvador ho sabia. Els seus advertiments sobre això són constants: la llibertat no pot ser un pretext perquè es desencadenin els nostres egoïsmes més salvatges. I per això, el discurs del Messies és ple d'avisos: heu de carregar amb una creu,¹² heu d'entrar per la porta estreta,¹³ el més petit de vosaltres serà el més gran.¹⁴

Jesús sabia que de vegades les idees elevades són una gran oportunitat per als instints més baixos. I aquesta frase —«No us penseu que he vingut a anul·lar els llibres de la Llei o dels Profetes; no he vingut a anul·lar-los sinó a dur-los a la plenitud»— és una correcció més a les males interpretacions que es podien fer de les seves predicacions. Però també té un sentit messiànic: tot el que havia estat anunciat a l'Antic Testament es compleix —repetim el verb del Salvador— en la figura de Jesús. Ell és l'última paraula de totes les paraules passades.¹⁵

11. Mateu, 5: 17.

12. Marc, 8: 34.

13. Lluc, 13: 22-30.

14. Lluc, 9: 46-47.

15. Lluc, 4: 16-21

Finalment, aquesta expressió ens invita a reflexionar sobre el sentit de la llibertat cristiana. Crist, efectivament, és un gran alliberador, el més gran que hem conegut a Occident, algú que hi veu més lluny i va més al fons que tots els nostres revolucionaris. Però com és aquesta llibertat que Ell ens proposa?

Crec que el que Jesús ens vol dir amb les paraules que estem analitzant es pot resumir així: jo no he vingut a anul·lar principis bàsics como el no mataràs, la necessitat d'honorar els nostres pares, la importància de no mentir, de no robar, de no fer mal a ningú. Totes aquestes actituds deriven de l'amor a Déu i als homes, les dues regles que resumeixen la llei,¹⁶ i això cal mantenir-ho.

No obstant això, Jesús proposa que, per complir bé aquests principis, cal exercir la nostra llibertat, de manera que trobem, lliurement, la millor solució a cada moment, tan únic, tan especial, de la nostra existència. És, doncs, la llibertat humana, la llibertat de cadascú, que completa la llei, que la du a la perfecció. No hem de caure en el «reglamentisme» excessiu, com feien els jueus, sinó que, tenint molt clars els principis de la llei, després haurem de saber ajustar-los a cada situació.

Per tant, la llibertat és, per dir-ho així, la cúpula de la llei. I aquesta idea, tan original, ha donat lloc a una gran espiral de manera que aquest principi es troba a la base de la legislació de totes les societats occidentals. Als nostres països hi ha regles, determinacions generals, però es vol mantenir una ampla esfera per a l'exercici de la llibertat individual, l'esfera que donarà dinamisme, intensitat, eficàcia, profunditat a la llei comuna.

Reduir l'ésser humà a l'esclavitud, usar-lo com si fos la peça d'un motor social, equival a menystenir-lo. En el fons, aquests sistemes controladors no obtenen tot el que cada home pot donar en aquesta vida. Però, si establim lleis bàsiques, que siguin com notes musicals i compassos, cada persona pot, a continuació, compondre la melodia de la seva biografia, la cançó de la seva existència. I així són les societats occidentals: un mixt de lleis generals i de llibertats individuals.

Si establim lleis bàsiques, que siguin com notes musicals, cada persona pot compondre la melodia de la seva biografia, la cançó de la seva existència. I així són les societats occidentals: un mixt de lleis generals i de llibertat individuals.

Al costat de la qüestió de l'anarquisme cristià –que, com hem vist, no ho és ben bé–, n'apareix una altra que el pontificat del Papa Francesc ha posat de moda:¹⁷ el cristianisme és una revolució política? És una pregunta crucial per entendre la presència dels valors religiosos en la nostra societat. Contestar-hi comporta descobrir molts camins de la presència cristiana en la història d'Occident. Implica també saber quin és el paper del creient en els sistemes polítics vigents.

Igual que la pregunta de l'anarquisme, la del sentit polític de l'acció va ser una qüestió que va acompanyar Jesús durant tota la vida en aquest món. I el va començar a acompanyar des del principi, quan Herodes desencadena la matança dels Sants Innocents per liquidar un possible nou monarca que li venia a robar la corona.¹⁸ Aquest tema sorgeix, a més, de l'actitud dels deixebles, que es veuen ells mateixos com a futurs ministres d'un govern triomfant: a les converses, determinen l'escalafó que desencadenarà futurs nomenaments.¹⁹ Durant la Passió, la qüestió també serà molt present en les converses amb Pilat: els fariseus expliquen al governador que el fill de Maria vol ser rei i desbancar l'emperador de Roma.²⁰ I, per fi, una trista placa a la Creu, en tres idiomes, firma l'immens quid pro quo polític que havia acompanyat el Salvador.²¹ No ens ha d'estranyar, doncs, que, després

17. La qüestió de la importància de la política i, per tant, de la necessitat d'homes públics amb una forta inspiració cristiana, ha estat subratllada per Bergoglio a la carta apostòlica *Evangelii Gaudium*, apartat 205, capítol IV, titulat «La dimensió social de l'evangelització».

18. Mateu, 2: 13-23.

19. Marc, 9: 33-35.

20. Lluc, 23: 1-2. Joan, 19: 12.

21. Joan, 19: 19-21.

de la mort de Jesús, els deixebles d'Emmaús vinguessin pel camí parlant justament d'això: «El cas de Jesús de Natzaret», es deien, «un profeta poderós en obres i en paraules davant de Déu i de tot el poble». I hi afegien una frase molt significativa: «Nosaltres esperàvem que ell seria el qui alliberaria Israel».²²

També a aquesta qüestió, exactament com a la de l'anarquisme, hi va respondre ben clar Jesús. Ho va fer davant Pilat, precisament un polític. La citació és molt coneguda: «La meua reialesa no és d'aquest món. Si fos d'aquest món, els meus homes haurien lluitat perquè jo no fos entregat als jueus. Però la meua reialesa no és d'aquí».²³ Tot és clar com l'aigua. I es comprèn que un dels motius del nus mariner d'intrigues que va dur a la mort del Salvador té relació amb la desil·lusió que alguns dels seus seguidors van sentir en comprendre que Ell no realitzaria l'epifania revolucionària que ells esperaven. Aquest va ser, potser, el cas de Judes Iscariot.²⁴

L'esperança revolucionària és, doncs, la primera heretgia de la història del cristianisme. Una heretgia que ja va acompanyar Jesús, i que tindrà un recorregut llarg, llarguíssim, en la història d'Occident. Com hem vist, l'arrel cristiana es desenvolupa en espirals interessants: la llibertat exercida per Jesús ha donat el nostre sistema de deures, de lleis, i de drets, de llibertats. Curiosament també el que no és canònic evoluciona en espiral. És el cas d'aquesta esperança revolucionària, que va originar teories medievals que proposaven l'advent de l'era de l'Esperit Sant: la implantació d'un regne de pau total i de justícia absoluta en aquest món.²⁵

Més tard, sobretot a partir del segle XIX, aquesta heretgia presentarà evolucions molt creatives, que inclouen els moviments socialistes,

22. Lluc, 24: 19-21.

23. Joan, 18: 36.

24. La figura de Judes Iscariot és molt enigmàtica: veure'l com un personatge obsessionat pel poder polític, per la revolució messiànica, algú que, en comprendre que Jesús no duria a terme aquests seus anhels, s'omple de furor, configura una possibilitat interpretativa: no l'única, per descomptat.

25. Són idees que tenien com a base el pensament de Joaquim de Fiore (1135-1202): un personatge que, és reconegut, va tenir una gran influència en l'edat mitjana.

el comunisme i tot l'eixam de revolucions generades per aquests impulsos que ja van acompanyar Jesús. ¿Deuen saber els partisans de «Podemos» que, si es cabussen en la història de la humanitat, trobaran els seus avantpassats polítics entre els deixebles de Crist? Probablement no ho saben: potser ignoren que un conjunt de gent comuna també va creure que «podia» fa dos mil anys.

I, amb tot, el cristianisme no és, no pot ser un regne polític. Però tampoc no pot acumular una col·lecció de conformismes i de covardies. En efecte, la consciència que el Messies no havia volgut ser rei va dur alguns creients a pactar massa amb els monarques d'aquest món. I el primer que va seguir aquest camí va ser el gran Pau de Tars. Aquest sant extraordinari va sentir que el missatge de Jesús era pólvora pura: que el *quid pro quo* polític renaixia amb regularitat, sempre que es transmetien les seves paraules. I, per evitar-ho, es va abocar a una catequesi que proposava que els cristians, en comptes de transformar la seva presència en dinamita revolucionària, s'ajustarien al que hi havia a cadascuna de les seves nacions.²⁶

És possible que Pau no volgués predicar una resignació social covarda: en el fons es tractava que el cristià fos una persona correcta, complidora de les lleis. Però la interpretació de la seva proposta va acabar comportant aquesta actitud passiva, que tampoc no és un bon camí. De fet, es tracta d'una segona heretgia: la del conformisme, simètrica a la de la revolució. Perquè, tot i que no va voler ser rei, Jesús va ser implacable, en les seves paraules, amb els poders del seu temps: va exigir un tracte just amb l'altre.²⁷

És així, el Salvador ens demana un gran compromís social a cada moment de la nostra vida. Però al mateix temps ens suggereix que acceptem el caràcter fatalment incomplet de tot el que realitzem aquí. Jesús no defensa una revolució perfecta, però sí que es vagin revolu-

26. És interessant citar ara la carta de l'apòstol als romans, 13: 1-2: «Que tothom se sotmeti a les autoritats que exerceixen el poder, perquè tota autoritat ve de Déu, i les que de fet tenim han estat establertes per ell. Per tant, el qui s'enfronta a l'autoritat es rebel·la contra l'ordre volgut per Déu, i els rebels es busquen la pròpia condemna».

27. Mateu, 25: 31-46.

El Salvador ens demana un gran compromís social a cada moment de la nostra vida. Però al mateix temps ens suggereix que acceptem el caràcter fatalment incomplet de tot el que realitzem.

cionant les coses. Entre la insurrecció messiànica, que pretén construir el Paradís en aquest món, i el pacte amb tots els diables dels imperis romans de la història, la idea és que es vagi llaurant, amb humilitat, la revolució que es pot fer, que mai no serà la Revolució, amb majúscula, sinó més aviat el discret creixement del regne de Déu. En comptes de rebel·lions, de cops d'estat, llavors, grans de mostassa:²⁸ flors que creixin sense parar cap a la primavera de l'eternitat.

Penso que es va veient que la gran matriu d'Occident és cristiana. Al llarg dels segles, hem desenvolupat les idees canòniques, i també les heretgies, de la història del cristianisme. Una idea canònica és la llibertat, una llibertat que els occidentals estimem com l'aire que respirem, i una heretgia és la revolució política, tan present en les nostres memòries dels segles XIX i XX. També és herètic un conformisme polític, de vegades amb tons criminals, que ha marcat per exemple algunes fases de la vida de l'Església catòlica.

El valor de la dignitat humana

Passem a un altre valor de la nostra cultura occidental: el de la dignitat humana. Tornem a parlar del que és profundament cristià. És clar que podríem citar alguns clàssics, com per exemple Sòfocles.²⁹

28. Efectivament, les paràboles que parlen del gra, o del gra de mostassa (Marc, 4, 26-34) són un bon exemple d'aquesta revolució «petita», silenciosa, que no és perfecta, mil·lenària o mil·lenarista, però que tampoc no es conforma amb el que hi ha.

29. A *Antígona* trobem el cèlebre discurs declamat pel cor sobre la grandesa de l'ésser humà: «són nombroses les meravelles del món; però, de totes, la més sorprenent és l'home», un text conegut de la cultura clàssica.

A Occident hem anat aprenent a respectar els altres, i això ens ha dut a cultivar un humanisme que ens distingeix de les altres cultures.

No obstant això, el món grecol·latí era bastant pessimista pel que fa a la condició de l'home. Les persones vivien castigades per les inclemències del *fatum*, pels capricis dels déus, embolicats en les intrigues de l'Olimp. Això explica els ecos existencials fúnebres de les grans tragèdies clàssiques.

Aquest respecte per la dignitat humana, que fa niu en la nostra cultura, té matriu cristiana: recordem que Déu, en Jesús, es va fer home. Sempre que Ell es troba amb un ésser humà l'encobreix. Ja deia el Gènesi que el Senyor va fer Adam a semblança Seva.³⁰ I el fill de Maria és precisament el mirall màgic on ens veiem transformats en fills de Déu. Divins, doncs, malgrat tots els nostres defectes.

Aquesta dignitat primera, concretada en el naixement de Jesús, es reafirma en la seva Resurrecció: som clons de Déu, per dir-ho amb un toc herètic, hiperbòlic, i no estem condemnats a morir. De fet, podem viure per sempre. Com diu el Salvador, el qui cregui en mi no conixerà la mort.³¹ Això encara eixampla més l'horitzó de relleu humà que va obrir l'Encarnació de Crist.

A partir d'aquest respecte per l'home, de base cristiana, s'originarà una bonica espiral que més tard durà als anomenats drets humans.³² Aquests configuren una versió laica de l'excel·lència que el cristianisme atorga a cada persona. És també per aquest motiu que, a Occident, hem anat aprenent a respectar els altres, i això ens ha dut a cultivar un humanisme que ens distingeix de les altres cultures.

30. Gènesi, 1: 26.

31. Joan, 11: 25-26.

32. Després de la presentació de Montserrat, que va tenir lloc el dia 14 de març de 2015, em va arribar a les mans aquest text del professor Armand Puig i Tàrrach, degà de la Facultat de Teologia de Catalunya: *Els drets humans i la Bíblia*, «Revista Catalana de Teologia», XXII/2, 1997, ps. 263-287.

És aquest mateix respecte per la dignitat humana el que port a al'existència del mal en el món.

De fet, el concepte mateix d'«humanitat» també té fonaments cristians. Per a Jesús, tots els éssers humans són una sola cosa. «Estima els altres com a tu mateix»³³ no és només un principi ètic; es tracta de molt més: d'una convicció ontològica. Per això quan Adam peca, tots els homes pequen; per això, quan Jesús ressuscita, tots els homes poden ressuscitar.³⁴ El Salvador ens aconsella que fem el bé als pobres, als presos, als malalts, perquè sempre que actuem així li fem aquest bé a Ell, Jesús, que es confon amb totes aquestes persones.³⁵ Els éssers humans són una sola cosa, la humanitat, que, arribant fins a la fi dels temps, es fondrà amb Déu.

Per bé que tingui arrel clàssica, la humanitat és, doncs, una proposta cristiana, de la qual només s'exclouen els que, per adhesió al mal, aspiren a fer un altre camí. I aquí sorgeix una de les proves més grans de la increïble dimensió que la dignitat humana assoleix amb el cristianisme: també els condemnats tenen dret a l'eternitat. L'infern, que se sol presentar com un càstig, és més aviat una prova de respecte. Els dolents, per dir-ne així, podrien ser anihilats, esborrats amb la goma del poder diví. Però, en realitat, tenen una entitat tal que no ho fa possible. El respecte de Déu per l'home es tradueix, fins i tot, en aquest estrany món que és l'infern.

És aquest mateix respecte per la dignitat humana el que porta a l'existència del mal en el món: som tan importants, que se'ns dóna la possibilitat d'elegir. De crear el món, de recrear-lo amb el Creador, i fins i tot contra el Creador. Som, doncs, cadascun de nosaltres, una aventura meravellosa a la qual Déu no posa cap límit. Cada ésser humà és l'univers sencer que es torna a començar a desplegar.

33. Mateu, 22: 39.

34. Pau ho explica molt bé a la Primera Carta als Corintis: 15: 21-22.

35. Mateu, 25: 31-45.

Encara hem d'afegir a aquests valors occidentals —llibertat i dignitat humanes—, tan profundament cristians, un altre valor: l'exigència de justícia social. En efecte, es tracta d'un dels crims que els Evangelis posen al cel. Estem davant un text que sacseja els rics i acomodats i que, simètricament, subratlla la dignitat dels pobres.³⁶ Cada necessitat és un repte que ens planteja el Senyor: cal fer el bé, i cal fer-lo constantment.

És cert que aquesta exigència ja bategava clarament a l'Antic Testament. Però, amb l'arribada de Jesús, la pràctica del que avui anomenem «solidaritat» es transforma en un dels pilars del destí i de la vida quotidiana de cada cristià. Així s'explica que els monestirs medievals tinguessin alguna cosa d'asil, d'escoles, d'hospitals. Tot això per ser del tot fidels al missatge de Jesús. El Papa Francesc expressa això, que és un dels valors bàsics del cristianisme, parlant de l'Església com un «hospital de campanya».³⁷ L'expressió és nova, però la idea ve d'antic: en efecte, les abadies, els convents de l'edat mitjana, ja eren hospitals de campanya.

A partir d'aquest impuls d'exigència de justícia social, que brota de les mateixes paraules de Jesús, es dissenya una de les espirals més interessants que s'han projectat al món occidental. El punt d'arribada, de moment, han estat els costosos sistemes de seguretat social característics, per exemple, dels països europeus. Però el camí recorregut inclou moltes institucions, algunes d'eclesials, altres de laiques, però totes basades en el mateix impuls espiritual de creació de mecanismes de solidaritat humana.

Potser aquest és el moment d'afegir un altre valor cristià: Jesús no tan sols va proposar el concepte d'«humanitat», aquest gran cercle místic format per totes les persones. Una espècie de sardana ballada per tots els homes i les dones de tots els temps. En el seu discurs, a més d'aquest cosmos humà, també es defineix un grup social més especí-

36. Un bon exemple: la paràbola del ric anònim i del pobre Llätzer (Lluc, 16: 19-31).

37. L'afirmació ve d'una entrevista a la revista dels jesuïtes «La Civiltà Cattolica», feta per Antonio Spadaro el 19 d'agost de 2013.

fic, no tan ampli: el dels pobres, el dels desheretats, el d'aquells que Dostoievski anomenarà més endavant «humiliats i ofesos».³⁸

Va ser Jesús qui va donar als desvalguts d'aquest món consciència de classe. Abans del Salvador, els pobres, els desheretats no passaven d'una polseguera: els poderosos els trepitjaven sense ni adonar-se de la humanitat que s'arrossegava sota els seus peus. Aquesta gent sempre al caire de l'anihilació, sempre penjada del clau del sofriment, Jesús la va transformar en un grup conscient del seu paper en la història.

Aquesta massa social sorgeix, impactant, sobretot en l'admirable Sermó de la Muntanya. Recordem unes paraules que són l'acta fundacional del que anomenem «poble»: «Feliços els pobres en l'esperit, perquè d'ells és el Regne del cel. Feliços els qui ploren, perquè seran consolats. Feliços els humils, perquè posseiran la terra. Feliços els qui tenen fam i set de ser justos, perquè seran saciats».³⁹

Diguem que aquesta gent, tan esclafada en tants de moments històrics —com el romà, per exemple, i fins i tot el grec—, es transforma, a partir d'aquestes paraules màgiques, en subjecte de la història. Acaba de ser inaugurat un nou temps. Aquesta massa, que aquí guanya consciència d'ella mateixa, ja no s'aturarà. Aquesta és una de les espirals de més llarg recorregut de la història d'Occident. Aquests pobres seran el ramat medieval, seran, més tard, el poble de la revolució francesa i, després, soldats de la infanteria de Napoleó: els fills de la pàtria. A continuació, es transformaran en les masses de les rebel·lions comunistes.

Avui d'aquesta multitud en diem «gent», «la gent» a què es refereixen els nous moviments polítics. «La gent», tan citada per «Podemos», sense saber que al·ludeix als mil·lenaris benaventurats del Nou Testament. I, per bé que la contemporaneïtat ha intentat transformar aquest poderós corrent de la història en un ramat de consumidors, no ha aconseguit fer callar el poderós clamor d'aquest grup. Hi són els que tenen fam i set de justícia i que, avui, es troben, per exemple, a la tomba de l'atur. O navegant dins un bot que travessa el Mediterrani.

38. És el títol de la seva novel·la de 1861.

39. Mateu, 5: 1-6.

Hi són els que tenen fam i set de justícia i que, avui, es troben, per exemple, a la tomba de l'atur. O navegant dins un bot que travessa el Mediterrani.

El cristianisme, doncs, és un moviment de la humanitat, però també un fet popular. Els pobres seran sempre els grans protagonistes de la fe: ells ompliran les misses campals, ells caminaran les peregrinacions, són ells que van veure la Mare de Déu a Fàtima i els que van imposar el seu santuari marià a l'Església catòlica. Tot i que sovint el cristianisme es transforma en un exquisit producte intel·lectual —i el gran Papa emèrit, Benet XVI, n'és un excel·lent exemple—, la veritat és que sempre retornem als benaventurats del Sermó de la Muntanya: ells són l'ADN cristià.

Per tant, no és casualitat que, davant la Basílica de Sant Pere, sorgeixi un espai que acull la multitud. El cristianisme no només abraça el poble, sinó que va escampar el concepte mateix de poble. Quan el Papa Francesc parla de l'olor d'ovella,⁴⁰ es refereix precisament a això. Fins i tot la imatge del ramat, de les ovelles, vigilades pel Bon Pastor,⁴¹ torna a ser una nova forma de citar aquesta invenció del cristianisme: la d'una massa social que, abans de Jesús, no tenia identitat.

A més, si hi pensem una mica, ells ja van ser els grans protagonistes de l'Evangeli: Josep i Maria són figures de perfil humil, i també els pastors que arriben a Betlem.⁴² Humils com els apòstols: pescadors, per exemple.⁴³ Humils, les persones amb qui Jesús es creua habitualment: leprosos, prostitutes, cobradors d'impostos, o sigui lladres més

40. L'afirmació es va fer, per primera vegada, durant la Santa Missa Crismal, que es va celebrar a la Basílica Vaticana el 28 de març de 2013. Les paraules literals són: «Això us prego: sigueu pastors amb "olor d'ovella"».

41. Joan, 10: 1-16.

42. Lluc, 2: 8-20.

43. Mateu, 4: 18-22.

El cristianisme era una cosa de pobres, que no s'ajustava als alts estàndards de la Unió Europea. Avui, que la pobresa comença a envoltar-nos, que degota fins i tot dins les nostres societats, tornem a aprendre de mica en mica el valor de la nostra tradició espiritual.

o menys legals.⁴⁴ Quan es reuneix una gentada cristiana, el to dominant serà aquest gris, aquest ocre de les vides modestes.

Això no vol dir que el cristianisme sigui excel·lent, però, tot i admetre tothom, serà sempre dominantment pobre. I això el Papa Francesc ho ha entès perfectament. Una de les característiques del seu pontificat ve de la manera decidida com retorna a aquesta base: una Església pobra per als pobres, diu Bergoglio.⁴⁵ Una Església en què els pastors facin olor d'ovella. Aquesta olor que se sent a les peregrinacions, entre les multituds de Fàtima, i que podríem anomenar la suor de la fe. Després de les elegants càrregues de cavalleria intel·lectuals de Joseph Ratzinger, Francesc ha ordenat a la infanteria del catolicisme que iniciï la seva marxa, i aquesta és, de fet, imparable.

I aquí hi hem d'afegir una altra reflexió: una societat rica té tendència a avergonyir-se del cristianisme, que veu rude, primitiu. Com una conjura de pagesos provincians, de gent inculta. De gentussa, de beneits, diguem-ho amb totes les lletres. En realitat, un dels problemes centrals de l'Europa actual rau en la manera com les arrels cristianes són negades a causa precisament d'aquest prejudici. El cristianisme era una cosa de pobres, que no s'ajustava als alts estàndards de la Unió Europea. Avui, que la pobresa comença a envoltar-nos, que degota fins i tot dins les nostres societats, tornem a aprendre de mica en mica el valor de la nostra tradició espiritual.

44. Lluc, 5: 27-32.

45. *Evangelii Gaudium*, apartat 198, capítol IV: «La dimensió social de l'evangelització».

El valor de la convivència

A aquests valors occidentals que hem recollit –llibertat, dignitat humana, justícia social, consciència popular– i que són profundament cristians, se n'hi afegeix un altre: el de la convivència. Som, de totes les civilitzacions humanes, la que més s'articula interiorment en estructures de diàleg. Podríem dir-nos, una altra vegada, que això ens ve dels grecs i del seu xafardeig infinit sobre els últims secrets de l'ésser. Però no és així.

El Déu dels cristians, en comptes de ser un bloc de pedra que es precipita sobre el creient i l'aixafa amb tones de regles, és en realitat una divinitat intensament dialogada. Quan fem el senyal de la creu tracem sobre el cor precisament el triangle d'aquesta conversa divina. Als Evangelis, Jesús ens apareix en moltes ocasions xerrant amb el seu Pare, amb el Papà, si gosem fer una traducció ben atrevida del cèlebre «Abbà». ⁴⁶ Podem dir, sense exagerar, que el diàleg, en el cristianisme, té la dimensió teològica més radical perquè s'insereix en la mateixa estructura de la divinitat.

Ser creient, en essència, constitueix una manera de dialogar, amb Déu, amb els altres, amb nosaltres mateixos. No hi ha fe cristiana sense molt de diàleg i en moltes direccions. L'Eucaristia, tota ella, és dialogada. La particular convivialitat d'Occident té, de fet, origen cristià. Sense aquesta visió d'un Déu u i tri no seriem qui som. Mai no acabarem d'agrair que el nostre Déu tingui la forma d'una Santíssima Trinitat.

Aquesta convivència, en l'era medieval, es va traduir en el pacte social: una realitat que, tot i ser sociològica, tenia un ressò sacre. Això de la dignitat gairebé divina dels pactes, els catalans ho saben bé. En una societat tan contemporània com la de Catalunya, aquesta supervivència de l'edat mitjana ens mostra l'energia cultural que la convivència cristiana, concretada en el pacte, tenia en altres temps, fins al punt que aquests temps passats són temps presents. Pactar era, era i és, una cosa molt seriosa.

46. Marc, 14: 35-36.

Neix, doncs, aquí una nova espiral que, a partir de la convivència proposada per les idees cristianes, arriba al pacte social i, en l'actualitat, es concreta en les societats democràtiques, on la separació dels tres poders, legislatiu, executiu i judicial, evoca clarament una santíssima trinitat de la sobirania popular. De quina manera la convivialitat cristiana ha evolucionat en una bonica espiral que ens porta a la democràcia és una de les creacions millors de què Occident ha estat capaç.

I aquí és important afegir-hi això: sense aquesta base cristiana, la convivència, que hauria de fer-nos feliços, ens fa, en realitat, desgraciats. A Europa, convivim ara amb la matriu del cristianisme una mica erosionada. I el resultat és que comencem a no suportar-nos els uns als altres. Perquè el diàleg sense llavis cristians a poc a poc deriva cap a la discussió i, finalment, acaba esdevenint una incomunicabilitat. I això que dic sobre Europa es pot, es pot i s'ha d'aplicar a la Península ibèrica. La convivència que no posseeixi un escenari humanista cristià, en els cors dels que dialoguen, es torna un joc de pòquer, un dolorós diàleg de sords.

Llibertat, dignitat, justícia social, consciència popular, convivència: tot això, la matriu cristiana ho ha donat a Occident. I aquest do s'ha fet sense prohibir l'evolució d'aquests conceptes, que han volat lliurement en la història dels nostres països. I caldria afegir a aquests valors un altre valor, que potser sorprendrà: l'individualisme. Aparentement, això contradiria el que deïem abans sobre com el missatge de Jesús ha permès que els humiliats i els ofesos tinguessin consciència d'ells mateixos: allò que temps després els intel·lectuals marxistes han anomenat «consciència de classe».⁴⁷

En realitat, molt del que Crist va ensenyar llisca per paradoxes que, no obstant això, són capaces de donar una visió límpida, cristal-

47. És una de les expressions clàssiques de la vulgata marxista: es veu, segons la Viquipèdia, que Karl Marx va dir en concret que el proletariat, que ja era una classe, aconseguiria ser una classe per si mateix, o sigui, una classe capaç de lluitar pels seus interessos. Això de ser una classe social per si mateix ens recorda que, al capdavant, Marx era alemany.

El cristianisme no és submissió: viu en la llibertat de cadascú. Els Evangelis són plens de cap a cap del drama de decidir.

lina de les complexitats del que és real. El cristianisme és el més polièdric dels pensaments religiosos. El més àgil: el més disposat a enunciar el contrari d'ell mateix, perquè, en el fons, res no li és contrari, excepció feta de l'artilleria quotidiana del mal. Com va dir el Salvador, qui no està contra nosaltres, està amb nosaltres.⁴⁸ Tots els oxímorons de la fe cristiana il·luminen el món amb una meravellosa capacitat d'integrar els oposats, d'articular els diversos.

Per això, tot i que hi ha molt de col·lectivisme en les idees de Jesús, també es valora el pes de la decisió individual. El cristianisme no és submissió: viu en la llibertat de cadascú. Els Evangelis són plens de cap a cap del drama de decidir: ho podem veure a totes les pàgines. Cada un de nosaltres està en joc, a cada instant. Cada moment s'obre a una nova possibilitat davant l'impuls de la nostra biografia.

En primer lloc, destaquem la decisió de Maria: l'àngel li anuncia un embaràs que ella ha d'acceptar, pronunciant les cèlebres paraules: «Ecce ancilla domini».⁴⁹ Podia no haver-ho fet, com apunten els teòlegs.⁵⁰ Després, de seguida, la decisió de sant Josep: ha d'abandonar Maria? I, si ho fa, de quina manera executarà la ruptura? Coneixem la resposta: elegeix de repudiar-la en secret, però, després, un somni, que és l'escenari oníric dels seus dilemes, li revela que el que serà correcte és romandre al costat de la Mare de Déu.⁵¹

La decisió individual batega en el recorregut dels apòstols, que poden dir que sí o que no. Molts diran que no en les hores de la Passió de Jesús. També va ser dramàtica –molt dramàtica– la sentència de

48. Marc, 9: 40.

49. Lluc, 1: 38.

50. Joseph RATZINGER, *Jesús de Nazaret: A Infància de Jesús*, Parede, Príncipia, 2012, ps. 35-36.

51. Mateu, 1: 19-25.

Pilat: reflecteix molt bé que tràgiques que poden ser de vegades les decisions polítiques.⁵² Podríem citar moltes històries, entre elles el cèlebre relat del jove ric que, convidat pel Salvador a unir-se al grup, decideix no fer-ho.⁵³ I aquesta decisió és del tot respectada pel Mestre.⁵⁴ A l'extrem oposat, trobem la pecadora que, lliurement, decideix perfumar els peus de Jesús.⁵⁵ I lliures són les dones que, Diumenge de Resurrecció, se'n van a l'alba per homenatjar amb fragàncies el cadàver del fill de Maria.⁵⁶

De fet, la importància de la llibertat personal, de la decisió particular és tan gran que, amb freqüència, Jesús mateix desencadena la lliure elecció dels apòstols. «També vosaltres em voleu deixar?», els pregunta, després d'un polèmic debat sobre l'Eucaristia.⁵⁷ I cada dia Déu ens fa preguntes com aquestes, a les quals anem responnent des del lliure albir: les nostres respostes són el sentit de la nostra vida.

Ja hem vist que el Déu de Jesús estima la llibertat: l'estima fins al punt d'estar disposat, perquè siguem lliures, a pagar el preu que hagi d'existir el mal en el món. En efecte, el mal constitueix la nit de la nostra llibertat, però aquestes tenebres són necessàries perquè neixi el dia clar i lluminós del que cada persona és veritablement. A Occident, cada individu sent que la seva vida és una cosa decisiva. La nostra biografia planteja un joc seriós, molt seriós, com la partida d'escacs entre el cavaller i la mort en la cèlebre pel·lícula de Bergman.⁵⁸ I aquest pes, aquesta responsabilitat del camí que elegim representa també una presència del cristianisme en la nostra vida quotidiana.

Són curioses les espirals que ha originat la civilització occidental a partir d'aquest individualisme cristià. Ens han dut a crear un sistema econòmic on la iniciativa privada té espai: això és molt evident en l'àrea del protestantisme. Perquè també hi va haver un temps en què

52. Joan, 18: 28-40; 19: 1-16.

53. Lluc, 18: 18-23.

54. Lluc, 18: 24-25.

55. Lluc, 7: 36-38.

56. Lluc, 23: 55-56; 24: 1.

57. Joan, 6: 67.

58. És *El setè segell*, un film de 1957.

Aquest mateix individualisme també ens ha dut a respectar la decisió de les persones fins al punt de crear l'urna del vot, el sufragi universal, que és clarament cristià. Perquè la història de la salvació configura un enorme referèndum en què cadascú diu que sí o que no a Déu.

el capitalisme tenia una arrel espiritual. Es tractava de dur a terme a fons la paràbola dels talents.⁵⁹ La idea era, en fi, que el món millorés a través de la iniciativa responsable dels membres d'una societat. D'altra banda, aquest mateix individualisme també ens ha dut a respectar la decisió de les persones fins al punt de crear l'urna del vot, el sufragi universal, que és clarament cristià. Perquè la història de la salvació configura un enorme referèndum en què cadascú diu que sí o que no a Déu.

Jesús, l'optimista

I a aquest principi de l'individualisme, a tots aquests valors que veiem, se n'hi ha d'afegir un altre: el de l'optimisme. Jesús ens sorgeix com un imant de confiança, d'esperança: d'alegria davant tota mena d'horitzons. Estem, en efecte, davant un optimista nat: dorm serè en un vaixell, encerclat per la tempesta;⁶⁰ diu als apòstols que no es preocupin per qüestions econòmiques, ja que, si un fa el que ha de fer, Déu el proveirà;⁶¹ quan li comuniquen la mort de Llätzer, anuncia que aquesta mort farà veure la glòria de Déu, perquè acabarà amb una resurrecció.⁶² Optimisme, optimisme, optimisme.

Potser una de les imatges més poderoses d'aquest optimisme sigui

59. Mateu, 25: 14-30.

60. Marc, 4: 35-41.

61. Mateu, 6: 24-34.

62. Joan, 11: 4.

Els nostres científics més il·lustres, els nostres grans tècnics, en el fons, no són sinó persones que han buscat i han trobat.

el moment en què camina sobre les aigües del mar de Galilea. Pere, torbat pels típics dubtes existencials que tenim, no el pot acompanyar en aquesta caminada d'*hovercraft*.⁶³ I aquesta actitud positiva de Jesús de vegades es concreta en afirmacions sorprenents, que a nosaltres, incapaços d'aquesta dimensió més gran de l'esperança, ens poden semblar un disbarat. Citem una de les conegudes sortides del Salvador: «Només que tinguéssiu fe com un gra de mostassa, diríeu a aquesta morera: "Arrenca't de soca-rel i planta't al mig del mar", i us obeiria.»⁶⁴

És una declaració que deixa esbalaït el creient més fervorós: com es pot anar arrencant arbres i plantant-los enmig del mar? Sembla que Crist ens proposa una cosa fora mesura: una dimensió màgica, taumatúrgica, de què les nostres pobres existències no poden ser capaces. No obstant això, el vaticini s'ha complert. I s'ha complert a través d'una de les espirals d'origen cristià més curioses: la del progrés, basada en els avenços científics i en els salts mortals de la tècnica.

En efecte, Jesús mateix havia dit «Demaneu, i us donaran; cerqueu, i trobareu; truqueu, i us obriran; perquè el qui demana, rep; el qui cerca, troba, i a qui truca, li obren».⁶⁵ Aquestes afirmacions, emmarcades també en l'optimisme vital de Jesús, ens han dit per on cal anar per veure el miracle de la morera plantada al mar: la via ha estat, doncs, el que en podem dir una persistència científica, una insistència tècnica. Els nostres científics més il·lustres, els nostres grans tècnics, en el fons, no són sinó persones que han buscat i han trobat.

63. Mateu, 14: 24-31.

64. Lluc, 17: 6.

65. Mateu, 7: 7-8.

Precisament, mentre venia amb avió cap a Barcelona, a partir d'Oporto, em vaig adonar de la manera meravellosa com l'aparell on era era un eco més de les paraules de Jesús. L'aeronàutica ha nascut de tota mena de recerques i de les descobertes posteriors. I les caravel·les en què van viatjar els portuguesos, cap als segles XV i XVI, van ser encara més el reflex del que deia Jesús: autèntics arbres enmig del mar, amb fulles que eren veles.

Voldria afegir en aquesta llarga llista de valors cristians, al mateix temps oblidats i sempre recordats per l'Occident d'avui, un dels que són més polèmics: el feminisme cristià. Com sabem, l'estatut de la dona entre els jueus era dur, fins i tot humiliant: el divorci funcionava com una potestat de l'home, una manera de treure la dona de casa.⁶⁶ La dona ocupava un lloc difícil, dolorós, sofert.

En decretar la indissolubilitat del matrimoni,⁶⁷ Jesús iguala home i dona en l'enllaç: el compromís de l'home val tant com el de la dona. No hi ha cap avantatge per al membre masculí de la parella. Això era una innovació enorme, que va provocar la indignació dels apòstols: «Si la situació entre marit i muller és aquesta, val més no casar-se».⁶⁸ En efecte, els mascles, en el matrimoni cristià, perdien molts dels privilegis que abans els eren concedits.

A partir d'aleshores les noces, el connubi, es van transformar en un tron femení. Un tron al qual s'arribava en la majestat del vestit de núvia i després d'haver exercit el poder de dir que sí, de dir que no, que ha motivat innombrables novel·les romàntiques. Avui aquesta glòria del sí o el no de les noies potser semblarà poca cosa. Però així es va encetar una valoració nova, i més positiva, del que és femení dins el cristianisme.

Amb tot, no hem de negar els trets patriarcalcs de l'Església, que hi són. No obstant això, influïts per les últimes dècades, hem oblidat que el matrimoni cristià va ser, per dir-ho de manera càustica, un alliberament de la dona que empresonava l'home. Sense ironia, afegiré

66. Deuteronomi, 24: 1-4.

67. Marc, 10: 1-12.

68. Mateu, 19: 10.

“ La concepció matrimonial de Jesús deu ser el primer moment de la història d'Occident en què homes i dones tenen drets i obligacions iguals: davant Déu, formen una sola carn.

que la concepció matrimonial de Jesús deu ser el primer moment de la història d'Occident en què homes i dones tenen drets i obligacions iguals: davant Déu, formen una sola carn. Això, que va ser tant, ara ens sembla ben poc...

S'ha d'assenyalar, a més, que el paper de la dona en els Evangelis és enorme: Maria apareix amb un relleu que no té sant Josep, sempre silenciós;⁶⁹ Jesús dialoga amb les dones amb la mateixa naturalitat que ho fa amb els homes, sense menystenir-les:⁷⁰ un exemple d'aquest imens respecte és l'episodi de la dona adúltera, no condemnada pel Salvador.⁷¹ Finalment, el grup femení és un dels protagonistes de la Resurrecció: segons sant Joan, la primera persona a qui Jesús es va aparèixer va ser Maria Magdalena.⁷²

El feminisme cristià no es limita a aquesta presència femenina en els Evangelis.⁷³ En la història posterior de la fe trobem altres senyores il·lustres: figures com santa Teresa de Jesús, de la qual enguany se celebra el cinquè centenari. Aquesta veta feminista del cristianisme es va manifestar, també, en les primeres dècades del segle xx. La idea que la dona havia de treballar fora de casa, la van abraçar grans catòliques,

69. Efectivament, als Evangelis sant Josep no diu res, però en coneixem els pensaments. Per contra, Maria té diverses intervencions importants.

70. Joan, 4: 5-42.

71. Joan, 8: 1-11.

72. Joan, 20: 14-18.

73. Recentement han aparegut alguns textos curiosos sobre això que anomeno feminisme cristià: Josep PLAYÀ MASET, «Los evangelios dan a las mujeres un peso que no tenían en la sociedad de su tiempo: La teóloga Begonya Palau dice que Jesús incorpora aspectos femeninos a su catequesis», *La Vanguardia*, 15-3-2015, p. 52; Pablo d'ORS, *Emancipación y cristianismo*, «Vida Nueva», núm. 2.934, del 21 al 27 de març de 2015, p. 50.

com Edith Stein.⁷⁴ Es pensava, per aquells anys, que determinades professions serien més adequades per al toc femení: l'al·luvió de mestres, d'infermeres, de secretàries que va arribar al món professional va ser un diluvi cristià. Això ho hem oblidat i convé recordar-ho.⁷⁵

Tanmateix, aquesta emancipació femenina de base cristiana no admet tota la igualtat de l'home i la dona, i això crea distàncies respecte a les conviccions actuals de molta gent. El creient pensa que, tot i que els drets d'homes i dones són els mateixos, cada sexe té una especificitat, cosa que significa que les vocacions poden ser ben diferents. Aquesta actitud comporta que el cristianisme sembli, en la qüestió femenina, molt més conservador del que és efectivament. I la manera tan poc hàbil que la jerarquia eclesiàstica ha tingut d'obrir-se a la presència de la dona encara reforça més aquesta impressió.

És curiós que hagi deixat per al final el valor que aplega tots aquests valors i que, com sabem, és l'amor. Un amor que no ha de ser dolcet: que, senzillament, cal practicar. I d'aquesta pràctica neix la llibertat, perquè ningú empresona el que estima de debò, i també l'imperatiu de justícia, el respecte per la dignitat dels altres, per la individualitat de l'altre, el respecte per la dona, el sentit de ser comunitat humana, que ha de viure en sana convivència, i abraçar en particular els pobres de tota mena de pobresa. I de l'amor, de la consciència que som estimats pel cosmos, neix també un optimisme refiat que es projecta en tots els horitzons del progrés.

L'heretgia de l'Església

Hem acabat així de recórrer els valors cristians que, en les societats occidentals, han originat un bonic moviment en espiral. Diverses

74. Edith STEIN, *Obras Completas*, volum IV: *Escritos Antropológicos y Pedagógicos*, ps. 167-169. Publicat per tres editorials –Ediciones El Carmen, Editorial de Espiritualidad i Editorial Monte Carmelo–, el llibre es va editar el 2003.

75. Remarquem que Edith Stein, a les pàgines citades abans, acceptava que la dona podria ser més eficaç en algunes professions, però subratllava que sempre seria útil en totes, sense excepció, perquè hi infondria un nou esperit.

espirals, en realitat. I no em costa gaire endevinar, endevinar com si les sentís, algunes objeccions que se'm poden plantejar: com podeu dir que l'optimisme cristià ha donat lloc al progrés, si l'Ésglésia ha anat tantes vegades contra la ciència? ¿Com podeu afirmar que el cristianisme proposa el valor de la llibertat, quan l'Ésglésia, com vam veure durant el franquisme, o durant el salazarisme a Portugal, d'on vinc, va ser a la banda dels dèspotes?

Aquesta és la meua resposta a aquesta pregunta: l'Ésglésia catòlica, en hores menys felices, menys il·luminades, ha estat la seva pròpia heretgia. I n'ha demanat perdó. L'Ésglésia és una institució que demana perdó sincerament. Per això, el que algunes d'aquestes preguntes remarquen són els errors de l'Ésglésia: errors que formen part de la nostra acta constitucional perquè els Evangelis estan plens de faltes dels apòstols: la covardia de Pere, Dijous Sant,⁷⁶ els dubtes de Tomàs, la seva desconfiança,⁷⁷ o l'ambició de tots ells, que es concreta en les converses sobre quin entre els deixebles era més important.⁷⁸

Els mateixos Evangelis subratllen el paper importantíssim que tenen les persones exteriors a la fe en l'evolució d'aquesta mateixa fe: és ben visible el paper exemplar que s'atribueix als samaritans,⁷⁹ als pecadors.⁸⁰ Per això no només s'ha equivocat l'Ésglésia, sinó que, de vegades, el moviment en espiral que estem descrivint ha tingut origen en la societat civil, cristiana, però no cristiana oficialment, per dir-ho així. Els samaritans, els espectres de Melquisedec han tingut un paper fonamental en el desenvolupament del cristianisme en el món occidental.

Vol dir això que l'autor d'aquestes ratlles no creu en l'Ésglésia catòlica? Al contrari. Sento l'admiració més gran i molta tendresa per tantes coses bones que aquesta institució ha realitzat. La meua reacció és de gratitud envers Déu i els catòlics del passat. Però això no implica negar errors que anem corregint tan bé com podem. Com va dir el

76. Mateu, 26: 69-75.

77. Joan, 20: 24-29.

78. Marc, 9: 33-35.

79. Lluc, 10: 25-37.

80. Lluc, 18: 9-14.

Es creu que si cadascú va a la seva, el resultat articulat de tots aquests egoismes individuals és el progrés col·lectiu. Ja ho veuen: els estic explicant la filosofia del neoliberalisme.

Papa emèrit quan encara era només Ratzinger, l'Església no és santa perquè no cometi pecats; n'és, únicament, perquè, al costat de les equivocacions dels homes, hi trobem la presència divina: l'empremta digital de Déu.⁸¹

En el desplegament de les espirals cristianes d'Occident, doncs, hi entra l'Església, però també molta gent de bona voluntat, que de vegades ens ajuda a corregir el que els creients no fem bé. El cristianisme és, per tant, una tasca de tots, per tal com l'Església catòlica du a terme en aquest àmbit una missió crucial. Resem perquè no sigui una trava el que sempre hauria de ser vol i impuls.

Se'm podria retreure una altra qüestió: amic, no em vulguis convèncer que tots els valors de l'Occident actual són cristians, o de base cristiana. Segur que hi ha alguna cosa que no encaixa en aquestes espirals tan boniques de què ens parles. I cal que reconeguem que qui presenti aquesta objecció tindrà tota la raó. Perquè, avui per avui, hi ha valors, intensament presents en les nostres societats, que no són cristians. I el primer és l'egoisme: la gran bandera de la mentalitat neoliberal.

De fet, la contemporaneïtat s'ha instal·lat en la idea que el gen de l'egoisme, com se n'ha dit,⁸² ha de comandar la vida social. Som animals naturals que, naturalment, pensen primer en si mateixos. Canviar-ho comporta imposar una màscara a la veritat de cada home. D'altra banda, es creu que si cadascú va a la seva, el resultat articulat de tots aquests egoismes individuals és el progrés col·lectiu. Ja ho

81. Joseph RATZINGER, *Introdução ao Cristianismo: Preleções sobre o "Símbolo Apostólico"*, traducció de l'alemany al portuguès per Alfred J. Keller, Cascais, Príncipia, 2005, ps. 247-253.

82. És el títol del congut treball de Richard DAWKINS, *The Selfish Gene* (1976).

veuen: els estic explicant la filosofia del neoliberalisme. Una ideologia que sol presentar com a certificat de les seves conviccions els estudis genètics, on la condemna humana de la nostra animalitat estaria escrita amb pèls i senyals.

Aquest principi de l'egoisme s'articula amb un altre postulat: l'evidència, la fatalitat de la mort. Tots tenim, al final de la vida, un mur inevitable contra el qual ens estavellarem. I no hi ha salt possible cap a l'eternitat. D'aquesta manera, una vida amb sentit és aquella que, exercint tots els egoismes, es consola mentre viu de l'amargor d'estar abocada a morir. Això és molt en la línia de l'obra de Nietzsche: un altre dels mestres del nostre present. D'aquesta manera, l'egoisme s'alimenta de la mort, i la mort, la crueltat general s'expandeixen pertot arreu arrelant en l'egoisme.

I, amb tot, les persones comencen a sentir-se malament davant d'això. En un principi, semblava que aquestes idees ens portarien a un orgasme interminable de benestar. Però ara que ens adonem del preu que tenen, ara que sabem que l'egoisme d'un ésser humà és potencialment la desgràcia d'un altre ésser humà, a poc a poc anem redescobrint la nostra arqueologia espiritual: el subsòl cristià de la nostra cultura. I hi ha una reacció, més ben dit, una insurrecció del fons cristià occidental, que abasta des de «Podemos», un simpàtic grup format per cristians que no saben que ho són, fins al Papa Francesc, que sí que sap de què va la cosa.

A més d'aquestes idees anticristianes amb forta influència social, hi ha altres principis, aparentement innocus, fins i tot amb façana positiva, que poden resultar també perjudicials. Penso, per exemple, en el valor de la igualtat. I sé que, posant-la en dubte, trepitjo un camp de mines. La igualtat, diguem-ho sense embuts, no és un valor cristià. Ho diem i nosaltres mateixos sentim angúnia del que hem dit. Però, en realitat, la mentalitat cristiana s'articula amb el respecte infinit, l'estima per la diversitat humana. En la paràbola dels talents, tots són milionaris, però cadascun ho és a la seva manera.⁸³ La diferència és per al cristià el veritable rostre de la riquesa humana.

83. Mateu, 25: 14-30.

És curiós: sempre que es proclama la igualtat hi ha algú que sol deixar de tenir el dret d'existir.

Si reflexionem una mica, ens adonem que el valor de la igualtat ha creat problemes immensos a Occident. Per exemple, en la nostra Península aquest imperatiu igualitari bloqueja la convivència perquè, a Ibèria, tots som diferents, i la manera de relacionar-nos s'ha de basar en el reconeixement d'aquestes diferències. Però, com reconèixer-les, com construir un cos de dret que reconegui i refermi aquestes diferències si, oficialment, tots som iguals? És curiós: sempre que es proclama la igualtat hi ha algú que sol deixar de tenir el dret d'existir.

El problema de la igualtat també repercuteix en l'actual agonia demogràfica europea: és clar que la dona té dret a la plena realització laboral. Però la persecució del que jo anomenaria l'absoluta semblança entre masculí i femení pot desarticular la vida social. Insisteixo que res del que dic suposa que una dona s'hagi de sotmetre a la gàbia domèstica. El que afirmo és que hi ha un paper que, de moment, només les dones poden complir i que per això cal una legislació diferent, específica, que els permeti articular la maternitat amb la carrera professional. Això ja es fa, per exemple, a Escandinàvia, on rebroten les taxes de natalitat.

Una altra disfunció de la idea d'igualtat té a veure amb el problema religiós: com que, en un estat laic, totes les pràctiques mereixen el mateix tractament, a Europa li està prohibit reconèixer les pròpies arrels cristianes, per bé que sigui evident que hi són. Una de les curioses característiques del principi d'igualtat és que se sol articular amb una mentida: com sabem, l'igualitarisme soviètic va ser mentida, i és mentida l'igualitarisme legal nord-americà. La família Bush ja du dos presidents i potser aviat en seran tres per les vies del poder: aquesta família, és com la família Simpson? És clar que no, per més que la llei afirmi que són iguals.

El respecte per les diferències, l'articulació de les dissemblances és més humana, més veritable, que el principi d'igualtat. En efecte, l'im-

peratiu de la igualtat és un bon exemple de com una idea ben intencionada, però equivocada, pot generar tota mena de curtcircuits. Jo sento que les persones són iguals a mi, però alhora reconec la diferència de cadascuna. I una cosa, la igualtat ètica bàsica, no funciona sense l'altra: el dret a la diversitat. Ningú no pot ni vol ser la marca blanca d'una altra persona. Els aspectes positius del principi de la igualtat només s'obtenen reconeixent les meravelles de la diferència humana.

L'Occident malgrat tot cristià

De manera que, contestant finalment a la pregunta inicial d'aquest assaig, encara hi ha moltes, moltíssimes coses de base cristiana en l'Occident actual. El que passa és que tot el que ha quedat ha evolucionat i viu, a més, en evolució permanent. Aquesta deriva, aquest desplaçament és una de les meravelles més grans de la nostra espiritualitat: és, en essència, la nostra manera de ser.

Així que les espirals cristianes són aquí. En podem veure la rotació en l'aire cada dia. De vegades hi ha espirals que, plenes de bona intenció, s'equivoquen espiritualment: és el cas de totes les projeccions excessives dels principis religiosos en les arenes movedisses de la política. Això que, tard o d'hora, porta a un malson, a una monstrositat. D'altra banda, ens trobem amb espirals fructíferes, que han donat trenta, cent per un: cada llavor ha fructificat abundantement.⁸⁴ És el cas de les espirals de la llibertat, de la dignitat, del dret a la decisió individual, de la convivència, de l'optimisme, del progrés. Per fi, hi ha espirals a mig complir, si és que mai una espiral s'acompleix ella mateixa: pensem en la del feminisme, que ja ha aconseguit fer algun cim, però encara li falten unes quantes volades necessàries.

També crec que els cristians, actualment, ocupem el nostre lloc. No tenim grans pactes de privilegi amb el sistema estatal. Per tant, sortim a fer la nostra tasca sense motxilla, sense dues túniques, sense

El cristianisme consisteix a ser derrotat triomfant. I la derrota que avui pressentim en tantes coses és, potser, la sal de la nostra victòria.

sabates de recanvi.⁸⁵ Ser creient és, precisament, viure en la inseguretat més gran i amb tot el perill. Penso que la presència de la fe cristiana ha de ser així: sense crims de complicitat amb res, amb cap poder, i al mateix temps oberta a totes les intempèries del món.

Hi va haver un temps que creure comportava un secret remordiment per part de qui creia. No devia ser fàcil ser cristià durant els períodes inquisitorials, o en d'altres moments negres de la nostra història. Èrem crucificats —però també crucificàvem. La nostra història, com a Església, és la d'una institució que està disposada a cabussar-se en tots els defectes, mirant de corregir-los. Ho fem a poc a poc, potser massa a poc a poc, però ho fem. I aquesta capacitat d'autocrítica és, en el fons, una gràcia divina.

Des dels Evangelis que som un perpetu acte de contrició. I hem de continuar així: hem de continuar en el marge que ens correspon. El cristianisme té l'obligació de recórrer el món sencer, però no ha de conquerir-lo. Som com el vent, com la brisa; mai no hem d'assemblar-nos a un huracà. Aquest és, per tant, un temps beneït per a nosaltres. Cada dificultat que sentim, cada silenci que ens envolta, ens apropa a les benaventurances. El cristianisme consisteix a ser derrotat triomfant. I la derrota que avui pressentim en tantes coses és, potser, la sal de la nostra victòria.

Dit això, encara una reflexió adreçada als no creients. Hi guanyarien molt si coneguessin el rerefons cristià de la cultura europea. Per entendre on són, quin terra trepitgen. I, sobretot, donaria un caire més incisiu i més profunditat a tot el que fan. Per fer res que sigui rellevant per a la societat s'ha d'entendre de què va l'escenari. Desgraciadament, molta gent no se situa en aquestes realitats profundes de la vida espiritual. I, aleshores, tot el que fem es desfà com l'escuma.

85. Lluç, 10: 4.

Una peça preciosa, titulada «Excelsior», on es pot sentir el vol d'aquestes espirals tan antigues i sempre noves.

Ni que no vulguin creure, han de ser conscients que són cristians: en són culturalment.

Tot al llarg de la història, molts cristians han sabut que la veritable pàtria existencial, mentre eren vius, era aquesta trena meravellosa d'espirals diverses. Són corbes que van amunt i que tenen segles, mil·lennis inscrits en el moviment ascendent. De manera que podem trobar ressons d'aquestes espirals en molts moments de la nostra història. Des de l'abadia de Montserrat i a l'aixopluc de la Fundació Maragall, m'hauran de deixar acabar citant inevitablement un poema del gran poeta Joan Maragall. Una peça preciosa, titulada «Excelsior», on es pot sentir el vol d'aquestes espirals tan antigues i sempre noves.⁸⁶ Que la lectura d'aquest text sia també la meua manera d'agrair-los l'atenció:

«Vigila, esperit, vigila;
no perdis mai el teu nord;
no et deixis dur a la tranquil·la
aigua mansa de cap port.

Gira, gira els ulls enlaire,
no miris les platges roïnes,
dóna el front an el gran aire;
sempre, sempre mar endins.

Sempre amb les veles suspeses
del cel al mar transparent;
sempre entorn aigües esteses
que es moguïn eternament.

Fuig-ne de la terra immoble;
fuig dels horitzons mesquins;
sempre al mar, al gran mar noble:
sempre, sempre mar endins.

86. Joan MARAGALL, *Antologia poètica i altres textos*, ed. de Pere Maragall, Barcelona, Baula, 2010, p. 58.

Fora terres, fora platja;
oblidat de tot regrés;
no s'acaba el teu viatge;
no s'acabarà mai més.»

*Conferència pronunciada al
I Congrés de Qüestions de Vida Cristiana*

[Traducció d'Oriol Izquierdo]